

VYSOKÁ ŠKOLA
FINANČNÍ
A SPRÁVNÍ

NÁVRH REFORMY PENZIJNÍHO SPOŘENÍ/POJIŠTĚNÍ

Jaroslav Vostatek

Odborná komise pro důchodovou reformu, PT 1

5. 2. 2015

Osnova

- **Vznik českého penzijního připojištění: účelová liberální politika**
 - Další vývoj: vznik silné lobby, ukázkové vládní selhání
- **Český třetí pilíř po velké důchodové reformě 2013: hypertrofický a chaotický systém soft compulsion**
- **Aplikace sociálních modelů v penzijních systémech**
 - Liberální model
 - Konzervativní model
 - Sociálně-demokratický model
 - Neoliberální model
- **Varianty reformy třetího pilíře**
- **Nákladovost třetího pilíře**

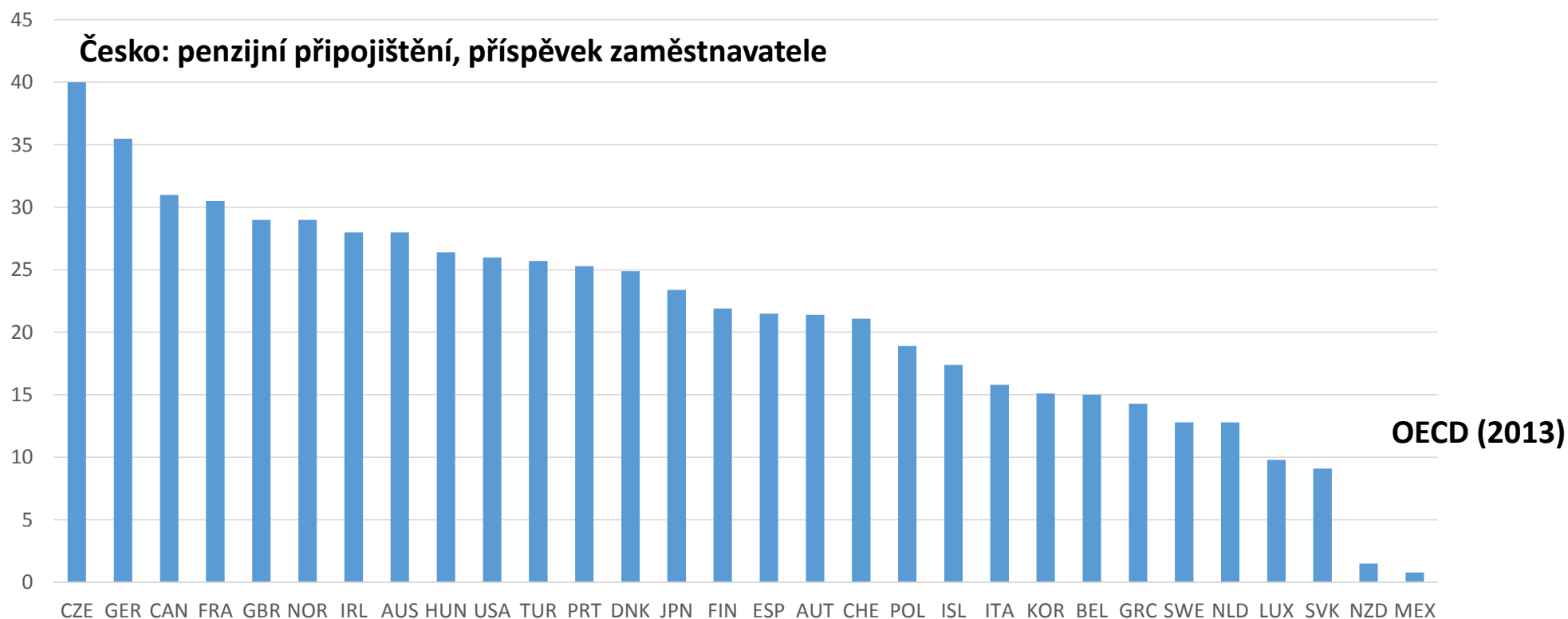
Penzijní připojištění 1994: vznik v neoliberálním duchu

- Klausova sociální politika: „občanský“ princip (individuální systém)
 - **Odmítání** vzniku významnějšího systému **podnikového důchodového zabezpečení**
 - Podnikové penze = 2. pilíř ve většině západních zemí
 - „Sociální“ diferenciacie státního příspěvku
 - Relativně nejvyšší sazba u minimálního příspěvku: 50/40 %
- Produkt = samostatné soukromé pojištění – do té doby u nás neznámé konstrukce
 - **Univerzální životní pojištění** s převahou spoření (na osobním účtu)
- Nové instituce: penzijní fondy, a.s. (na Západě většinou: nadace apod.)
 - Snaha rozbít téměř monopolní postavení České (státní) pojišťovny
 - Svěrázné účetnictví

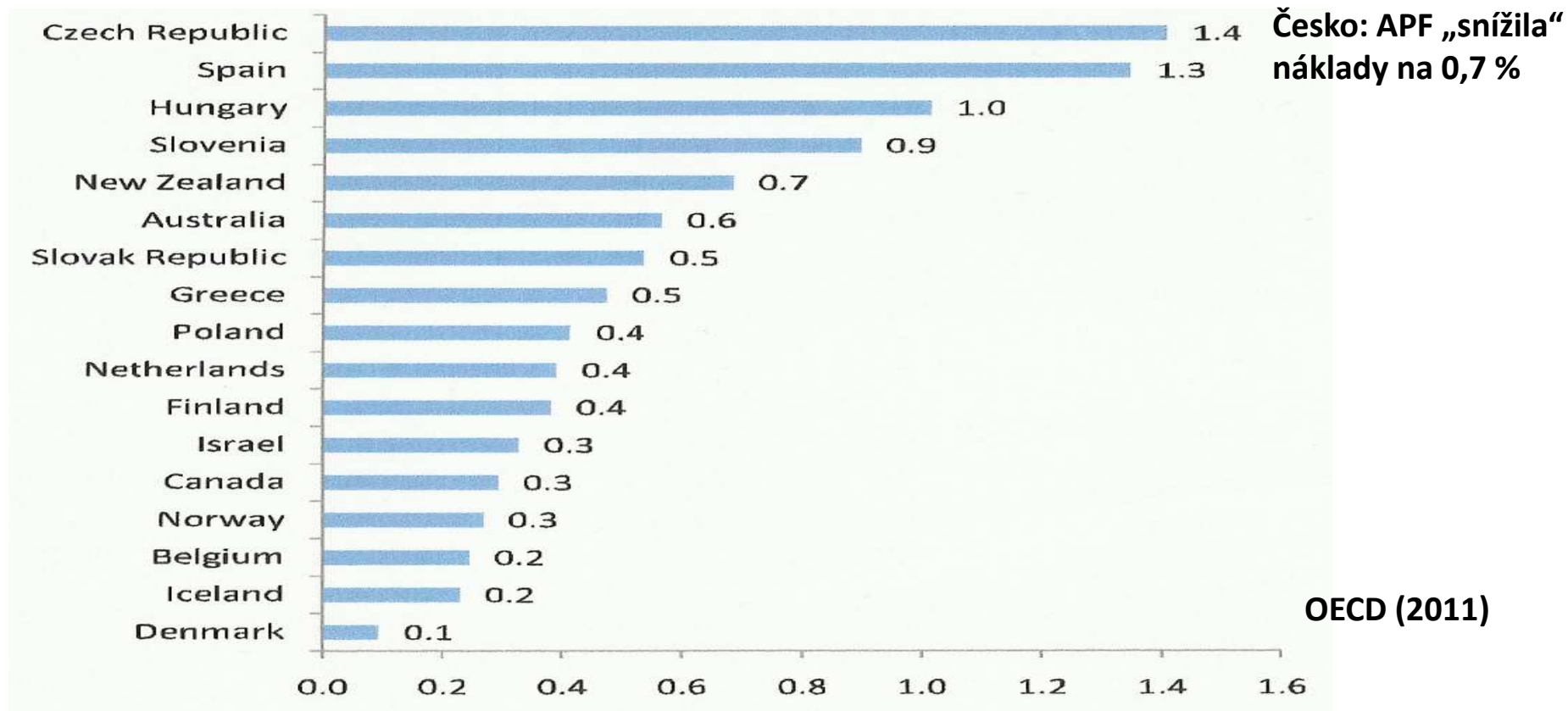
5 let poté: dobývání renty, selhání státu

- **Vznik vlivné lobby: korekce vládních návrhů zákonů v parlamentu**
 - První husarský kousek: zvýšení státního příspěvku (od 3. roku) a zavedení daňových zvýhodnění od roku 2000
- **Omezené připuštění životních pojišťoven jako poskytovatelů státem podporovaných produktů od 2001**
 - „Soukromé životní pojištění“ = libovolné životní pojištění s libovolně významnou spořicí složkou
 - Jen daňové zvýhodnění = diskriminace
- **Zavedení extrémní jednotné podpory příspěvků zaměstnavatele na PP a SŽP od 2008:**
 - Osvobození příspěvků zaměstnavatele od daně z příjmů a od pojistného na sociální a zdravotní pojištění v celkové výši (PP+SŽP) do 24 000 Kč ročně
 - Rovné podmínky pro penzijní fondy i životní pojišťovny – jen zde!
- **„Velká“ důchodová reforma od 2013: nesjednocení podmínek pro PP a SŽP**
 - PES, vláda: nezájem o SŽP

Fiskální stimulace soukromých penzí v roce 2003 (% z příspěvku na penzi)

Provozní náklady soukromých penzí ve vybraných zemích OECD v roce 2010 (% z celkových aktiv)

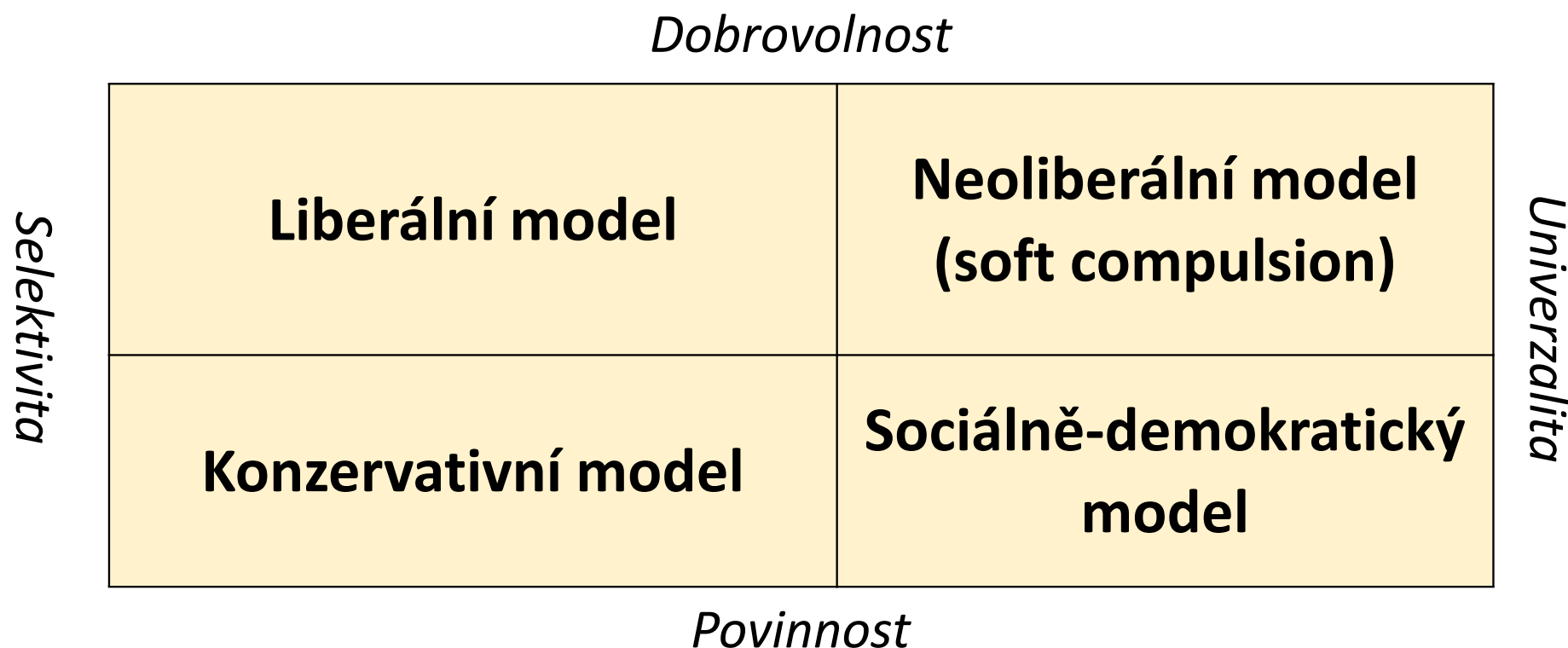
Velmi silný 3. pilíř 2013: extrémy všeho druhu (selhání státu)

- Příliš mnoho účastníků a smluv: vyšší než počet ekonomicky aktivních obyvatel (PP/DPS: 4,9 mil. účastníků, SŽP: 3,5 mil. smluv – 1,5 mil. poplatníků s daňovým odpočtem)
- Zákaz zaměstnaneckého penzijního pojištění
- Vysoká koncentrace trhů, „zamrzlý“ trh PP od 2013
- Vysoké marže poskytovatelů
- Nízké investiční výnosy pro klienty
 - Produkty: bez státních dotací v zásadě neprodejné
- Nerovné podmínky: silná regulace PP/DPS, slabá regulace SŽP
- Několik systémů štědré fiskální podpory, dokonce i u 1 produktu
- Veřejné výdaje (vč. daňových) 2013: **16,4 mld. Kč (0,4 % HDP)**
- Celkové hodnocení: **hypertrofický a chaotický systém soft compulsion**

Fiskální iluze

- **Fiskální iluze: fiskální podpora je zdarma, popř. zaplatí to jiní**
 - Skutečnost: 5-6 mil. účastníků = počet ekonomicky aktivních osob
 - Chudí spoří minimálně – o chudé staré osoby se postará stát (ve všech vyspělých zemích, až na výjimky): Austrálie, Nový Zéland, Irsko, Nizozemí,
 - Fiskální podpora 3. penzijního pilíře = hra pro střední třídu: zaplatí to střední třída (široké pojetí)
- **Penzijní spoření – jen daňová (fiskální) optimalizace umístění volných prostředků (ve světě)**
 - Fiskální podpora nezvyšuje celkový objem úspor
 - Nepřímé financování finančního sektoru (hypertrofie)

Sociální modely

Moderní verze sociálních penzijních modelů

- **Liberální model:**

1. **Rovný důchod, nebo testovaný důchod (min. 30 % PM)**
2. **Dobrovolné podnikové a osobní penze (málo významné, bez státní podpory – TTE): Nový Zéland 1988-2006**

- **Konzervativní model (segmentace):**

1. **Sociální důchodové pojištění (paralelní systémy, EET), penzijní zaopatření veřejné služby (T)**
2. **Podnikové penze (paralelní systémy, celostátně nekoordinované, EET)**
3. **Osobní penze (EET)**

TTE = Taxed (příspěvky zdaněny), Taxed (výnosy nezdaněny), Exempt (dávky zdaněny)

Moderní verze sociálních penzijních modelů

- **Sociálně-demokratický model:**

1. Univerzální starobní pojištění (T)
2. Starobní důchod testovaný (na příjem z 1. pilíře), příspěvek na bydlení
3. Podnikové penze – celostátní systémy (pro více než 90 % zaměstnanců)
4. Dobrovolné osobní penze (málo významné, bez státní podpory – TTE)

- **Neoliberální model:**

1. Soukromé důchodové pojištění či spoření (EET): soft compulsion (měkká povinnost), popř. hard compulsion (tvrdá povinnost)
2. Osobní a podnikové penze (EET)
3. Rovný či testovaný starobní důchod, příspěvek na bydlení

Metody soft compulsion

- **Opt-out**
 - Výběhový typ
- **Auto-enrolment**
- **Matching contributions: zaměstnavatel musí platit příspěvky v určité výši, pokud zaměstnanec platí příspěvky**
- **Robustní veřejné dotace: slevy na dani a přímé státní příspěvky k příspěvkům klienta**
 - Jiné než „standardní daňové zacházení“ s penzemi a s příspěvky na ně

Varianty reformy DPS a SŽP

- 1. Liberální a sociálně-demokratický přístup: zrušení veškeré státní podpory (TTE)**
 - Ani pojistné na sociální důchodové pojištění se neodečítá od základu daně z příjmů (česká praxe, soc.-dem. model)
 - Optimální soc.-dem. řešení: pojistné platí zaměstnavatel
 - Umožňuje **snížit pojistné** zaměstnanců na důchodové pojištění **ze 6,5 % na 5,1 %**
 - Efekt pro zaměstnance s \emptyset mzdou: **\emptyset 4 300 Kč ročně**
- 2. Konzervativní přístup (v zemi s vyššími, progresivními sazbami daně z příjmů): přechod na výhradní uplatnění odpočtu od základu daně z příjmů (EET) – „odložená daň z příjmů“**
 - Dtto: odpočet pojistného sociálního pojištění placeného zaměstnancem
- 3. Kompromisní konzervativní + soc.-dem. přístup: přechod na výhradní uplatnění státního příspěvku nebo refundovatelné slevy na dani z příjmů**
- 4. Neoliberální přístup**

Odložená daň z příjmů (EET)

- **Převažující koncepce v zemích OECD**
- **Návrh reformy:**
 - **Placení pojistného na sociální a zdravotní pojištění (zrušit osvobození)**
 - **Příspěvky zaměstnance a zaměstnavatele nepodléhají dani z příjmů**
 - **Dávky podléhají dani z příjmů fyzických osob**
 - **Předčasné výběry či ukončení smlouvy: dodatečné zdanění (tax penalty)**
 - **Daňově uznatelné maximum příspěvku účastníka: až 20 % hrubé mzdy**
 - **Daňově uznatelné maximum příspěvku zaměstnavatele: až 10 % hrubé mzdy**

Varianty reformy DPS a SŽP

4. Neoliberální přístup: uplatnění soft compulsion – přechod na „druhý pilíř“ (nové důchodové spoření) = zásadní reforma

- Velmi vysoký výchozí počet účastníků DPS a SŽP: více než 5 mil.
- Auto-enrolment
- Příspěvek účastníka: např. 3 % ze mzdy, později zvyšování sazby
 - Dobrovolné příspěvky možné kdykoliv
- Státní příspěvek: např. 1 % ze mzdy (Samek, 2010: 3 % ze mzdy)
- Možnost příspěvku zaměstnavatele i třetích osob
- Daňový režim: TTE
- Možnost uplatnění konceptu workplace pensions (povinný servis zaměstnavatele)
- 1 osobní účet u 1 poskytovatele
- Později: event. povinná účast zaměstnanců
- Zrušení státní podpory dnešního DPS a SŽP, možnost převodu prostředků

Státní podpora jen pro transparentní produkty

- **Produkty zjednodušit tak, aby nebylo potřebné finanční poradenství prodejců poskytovatelů**
 - Spoření
 - Investování (podílové fondy)
 - Pojištění pro případ dožití s vrácením zaplaceného pojistného v případě smrti
- **Výplata penze není součástí produktu**
- **Možnost kombinace s dosavadním stavebním spořením**
 - Použití úspor na nákup 1. domu či bytu
- **1 účastník: jen 1 smlouva u 1 poskytovatele na kterýchkoliv produkt**
- **Převoditelnost prostředků mezi poskytovateli a produkty**
- **(Možní) poskytovatelé: penzijní společnosti, životní pojišťovny, banky**

Základní problém: náklady (marže)

- **Jak snížit režii 3. či 2. pilíře?**
 - Zrušit doživotní starobní penze jako (povinnou) součást produktu: Německo 2014 (Riester-Rente)
 - Poskytování penzí státní penzijní společnostmi (Švédsko, Polsko)
 - Zřídit státní penzijní společnost i pro fázi spoření (Švédsko, nyní nově i Chile)
 - Zřídit default fund (přednastavený fond) ve státní penzijní společnosti
 - Noví klienti automaticky zařazeni do tohoto fondu, mohou požádat o přestup
 - Přes 90 % klientů tam zůstane (Švédsko)
 - Zakázat provize od poskytovatelů produktů (nový obchodní model: low-cost)
 - Limitovat poplatky (úplaty)
 - Dovolit jen anonymní investování v soukromých penzijních fondech (Švédsko)
 - Přejít na „tvrdě“ povinný systém (Švédsko, Austrálie)
- **Výsledek toho všeho: v zásadě nejde o 3. či 2. pilíř**

Analýza nákladovosti důchodových systémů v ČR (Lhotská, EY, 2014, pro APS ČR)

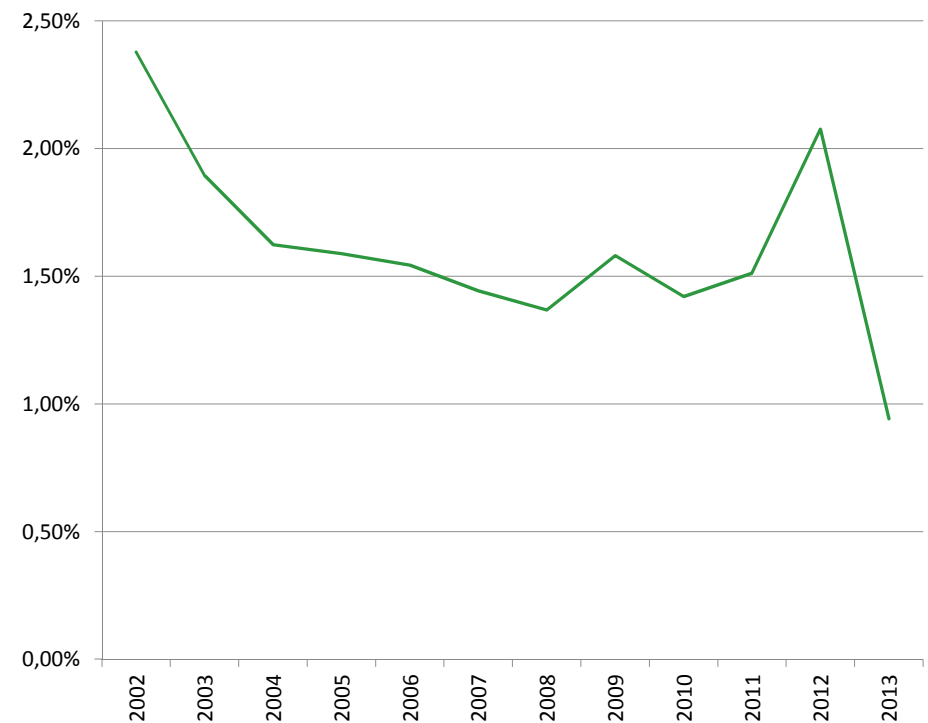
Hlavní závěry „studie“:

- **Z pohledu nákladů na účastníka/klienta je III. pilíř dlouhodobě asi o 15-20% levnější než důchodové pojištění (I. pilíř).** Výjimku tvořilo období let 2011 a 2012, kdy došlo v souvislosti s penzijní reformou ke krátkodobému výraznému navýšení nákladů na III. pilíř.
- **Posuzované finanční nástroje (produkty) jsou natolik odlišné, že nelze hodnoty jejich celkové nákladovosti vzájemně přímo porovnávat. Nicméně je zřejmé, že I. pilíř není méně nákladný důchodový systém než III. pilíř a to zejména s ohledem na rozsah činností, které penzijní společnosti vykonávají.** Rovněž porovnání s fondy kolektivního investování vychází z pohledu nákladovosti příznivěji pro účastníky III. pilíře. Dokonce i srovnání s největším dobrovolným příspěvkově definovaným penzijním systémem, americkým schématem 401(k), vychází pro III. pilíř relativně příznivě.

Vostatek: neseriózní „studie“

Relace nákladů penzijních fondů k aktivům (Lhotská)

- Nákladovost byla od roku 2004 až do penzijní reformy z přelomu let 2012 a 2013 téměř neměnná, když kolísala kolem 1,5%. Lze tedy předpokládat, že se bude opět postupně stabilizovat. Jedinou neznámou je, na které hodnotě k tomuto ustálení dojde.
- Výsledky po 1. pololetí 2014 ukazují na další pokles správních nákladů i provizí. Na konci roku by se tak mohla nákladovost pohybovat kolem 0,65%. Současná nižší úroveň je dána především nízkými provizemi, související s menším počtem nově sjednávaných smluv. Je to reakce na jejich boom v roce 2012. Po určité době tento efekt odezní a pak nejspíš dojde k mírnému růstu provizních nákladů. Ovšem vzhledem k růstu aktiv a celkovému poklesu správních nákladů by mohla nákladovost zůstat pod úrovní 1%.
 - Lhotská netuší, že marže byly zastropovány

Seriózní srovnání je možné, ale zbytečné

- **Lhotská „srovnává“ náklady ČSSZ a náklady penzijních fondů (společností)**
 - **Nesrovnatelnost činnosti ČSSZ s pouhými „spořitelny“**
 - ČSSZ poskytuje i dávky nemocenského pojištění, lékařskou posudkovou službu i pro nepojistné systémy SZ
 - Vyšší nákladovost těchto služeb
 - Penzijní fondy fakticky neposkytují invalidní důchody (nezjišťují invaliditu)
 - Penzijní fondy fakticky nevyplácejí starobní důchody
 - Nákladovost výplaty soukromých penzí ve světě je 0,5-1 % z aktiv ročně
- **Seriózní srovnání by vyžadovalo:**
 - Kalkulace nákladů ČSSZ pouze na starobní a pozůstalostní náklady
 - Kalkulace režie (včetně dividend do roku 2012) penzijních fondů
 - Imputování nákladů anuitní fáze (zřejmě v rozsahu 0,5-1 % z aktiv ročně), odvozeně od sazebníků produktů starobní (doživotní) a pozůstalostní penze za jednorázové pojistné
- **Srovnávání je zbytečné, protože náklady ČSSZ jsou evidentně pod benchmarkem**
 - ČSSZ 2013: 1,35 %; 2014: 1,26 % celkových výdajů ČSSZ
 - Deutsche Rentenversicherung (německá Důchodová pojišťovna) 2013: 1,61 % celkových výdajů
 - Státní penzijní společnost by měla náklady na doplňkové penzijní spoření max. 0,2 % z aktiv

Závěry

- **Dnešní stav: hypertrofický a chaotický systém soft compulsion**
 - Soft compulsion = **2. pilíř** z pohledu moderní penzijní teorie a politiky
- **Reformu propojit s celkovým penzijním sociálním modelem: 4 varianty**
 1. Zrušit státní podporu = transformace na 3. pilíř (1. varianta, liberální + soc. dem.)
 2. Zvolit 1 ze 3 variant nové jednotné státní podpory (2.-4. varianta)
 - Nový (low-cost) obchodní model → další snížení marží penzijních společností, podstatné snížení marží životních pojišťoven (SŽP)
 - Inovace produktů: jen jednoduché produkty
 - 1 účastník – 1 smlouva
 - Rozšířit spektrum poskytovatelů
 - Založit státní penzijní společnost (poskytování doživotních penzí, případně i pro fázi spoření)
 - Možná integrace se stavebním spořením
- **Zrušit zákaz zaměstnaneckého penzijního pojištění**

Děkuji za pozornost

jaroslav.vostatek@vsfs.cz

jvostatek@volny.cz